

УДК 341.1

В.В. Яковлєв

**ПРИНЦИП ВЗАЄМНОЇ ВИГОДИ
У МІЖНАРОДНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ
ПРАВІ**

Анотація. Наукова стаття присвячена питанню визначення змісту взаємної вигоди як ключового принципу сучасного міжнародного економічного права. Зроблена спроба формулювання основних ознак, які формують зміст даного принципу у міжнародних економічних відносинах.

Ключові слова: міжнародне економічне право, принцип, взаємна вигода.

Аннотация. Научная статья посвящена вопросу определения содержания взаимной выгоды как ключевого принципа современного международного экономического права. Сделана попытка формулировки признаков, которые формируют содержание данного принципа в сфере международных экономических отношений.

Ключевые слова: международное экономическое право, принцип, взаимная выгода.

Abstract. The article is devoted to a definition of the mutual advantage's matter as a key principle of modern International Economic Law. The effort of drafting the attributes used to define the mutual advantage principle's matter was made.

Key words: International Economic Law, principle, mutual advantage.

© Яковлєв В.В., 2012.

У новітніх умовах міжнародного економічного співробітництва активний розвиток господарських зв'язків між державами відбувається під впливом процесів глобалізації та інтернаціоналізації національних економік, що посилюються, та супроводжується гострою конкурентною боротьбою між державами, породженою їх прагненням забезпечити власні національні інтереси, зростаючим споживанням ресурсів, у першу чергу, енергетичних, а також дисбалансом у розвитку окремих регіонів світу. Така ситуація нерідко спричиняє собою негативні економічні наслідки глобального характеру.

У той же час глобалізація світової економіки неминуче призводить до посилення взаємозалежності держав, яка, у свою чергу, викликає необхідність гармонізації їх національних інтересів з інтересами своїх партнерів і світової спільноти в цілому. Зростання економічного співробітництва, особливо між державами з різним рівнем розвитку і соціально-економічними системами, обумовлює підвищення ролі правового регулювання такої взаємодії та створює необхідність його удосконалення. У зв'язку з чим усе більш актуального значення набувають принципи міжнародного економічного права – основи, на яких ґрунтується механізм правового регулювання міжнародного економічного співробітництва.

Одним з ключових принципів міжнародного економічного права є принцип взаємної вигоди, оскільки у будь-яких економічних відносинах, у тому числі й міжнародних, серед цілей договірних сторін одне з найважливіших місць завжди займало і займає прагнення до отримання вигоди. Без перебільшення цей принцип застосований майже до всіх сфер відносин, урегульованих міжнародним правом, оскільки практично будь-який вид міжнародної співпраці передбачає наявність певної вигоди, «задоволення» для партнерів. Вона може мати як матеріальну форму (кредити, інвестиції, отримання нових технологій тощо), так і будь-яку іншу (забезпечення безпеки держав, підтримка культурної спадщини тощо). У більшості ситуацій відсутність вигоди навряд чи змусить сучасну суверенну державу добровільно вступати в правовідносини з іншими суб'єктами.

На моє переконання, отримання певних вигод від міжнародної співпраці є первинним мотивом вступу держав у міжнародні відносини. Додержання принципу взаємної вигоди презюмує отримання таких вигод учасниками міжнародних відносин без жодної дискримінації чи примусу. При цьому саме в економічних стосунках отримувана вигода набуває найбільш наочної форми. Це, в першу чергу, і зумовило визнання науковою спільнотою принципу взаємної вигоди як спеціального принципу сучасного міжнародного економічного права і стверджує його особливу роль у сфері правового регулювання міжнародних економічних відносин.

Між тим, цей принцип нерідко порушується окремими державами чи їх угрупованнями. Основними порушниками, частіше за інших, є розвинені держави, які прагнуть за допомогою свого економічного і політичного потенціалу перевести співпрацю в русло односторонньої вигоди. Важливо розуміти, що внаслідок тісного взаємозв'язку усіх міжнародно-правових принципів, такі дії є, щонайменше, відхиленням від принципів суверенної рівності держав, економічного співробітництва

та недискримінації. Подібна практика втілювалася в життя і відносно України, особливо в перші роки незалежності, але навіть сьогодні ряд держав не залишає спроб нав'язати Україні не вигідні для неї форми співпраці, наприклад, у сфері постачання енергетичних ресурсів. Отже, для нашої держави, яка має достатній економічний потенціал, надзвичайно важливо визначити, чи має місце реальна взаємовигідна співпраця в економічній сфері, чи доводиться говорити про спроби окремих держав побудувати таку співпрацю на шкоду Україні.

Ситуація, що склалася сьогодні у світовій економіці, засвідчує, що нездатність чи небажання держав слідувати принципу взаємної вигоди в міжнародних відносинах, особливо в період фінансових криз, може поставити під питання стабільність світової економічної системи і мати негативні макроекономічні наслідки.

Вважаю, що головними причинами порушень принципу взаємної вигоди є: по-перше, явне або приховане прагнення окремих держав отримати максимальне «задоволення», користь з економічного співробітництва за рахунок, на шкоду інтересам інших держав, які, як правило, знаходяться в залежному від них становищі; по-друге, недостатня конкретизація принципу взаємної вигоди у відповідних міжнародних документах і, нерідко, рекомендаційне значення норм, що закріплюють цей принцип. І якщо першу причину порушень за допомогою існуючих міжнародно-правових засобів виключити маловірогідно, то друга причина, на мій погляд, може бути вирішена міжнародним співтовариством через прийняття відповідного акту, який би конкретизував зміст принципу взаємної вигоди, наділив би його загальнообов'язковим характером і встановив відповідальність за порушення принципу. У зв'язку з цим, важливим питанням у вирішенні поставленої проблеми є вироблення чіткого наукового поняття принципу взаємної вигоди.

Дослідженням принципу взаємної вигоди у міжнародному економічному праві займалися в основному радянські та російські юристи-міжнародники: М.М. Богуславський, Г.Є. Бувайлик, Г.М. Вельямінов, С.А. Войтович, О.С. Пуртов, І.С. Шабан, В.М. Шумілов, а також іноземні правознавці М. Віраллі, П. Жюйар, Д. Карро. В українській науці міжнародного економічного права цьому принципу приділяли увагу такі автори, як В.Л. Чубарєв, В.Ф. Опришко.

Метою поданої наукової статті є дослідження змісту принципу взаємної вигоди. Ця стаття, безумовно, не охоплює усіх питань, пов'язаних з науковим аналізом змісту або практичного застосування вказаного принципу, тому вона може слугувати основою для подальшої розробки окреслених проблем.

Принцип взаємної вигоди отримує своє вираження у міжнародному економічному праві різними способами. Перш за все, він закріплений у ряді найважливіших міжнародних актів універсального характеру. Прикладом є прийнята на ХХІХ сесії Генеральної Асамблеї ООН Хартія економічних прав та обов'язків держав 1974 р. [1], де прямо закріплено, що економічні відносини повинні будуватися на основі принципу взаємної та справедливої вигоди. Хартія, на жаль, детально не розкриває змісту зазначеного принципу, а лише закріплює його в системі принципів, які лежать в основі міжнародних економічних відносин, говорячи про його тісний зв'язок з

інтересами держав та застосування у різних сферах міжнародних економічних відносин. Текст документа пронизаний ідеєю забезпечення вигідного співробітництва держав і народів, надає їм право отримувати справедливу вигоду від участі у різних формах економічного співробітництва (статті 7, 10, 13, 14, 27, 28, 29) та забороняє застосування економічних, політичних та будь-яких інших заходів примусового характеру з метою одержання з цього будь-якої вигоди (стаття 32). Отже, вищезазначені положення Хартії не можна недооцінювати, навіть зважаючи на відсутність єдиної наукової думки щодо юридичної сили її норм. Цілком підтримаю позицію авторів, які висловлюються за визнання обов'язкової сили норм, що містяться у тексті Хартії [3, с. 117; 4, с. 4], адже ці норми є втіленням загальноновизнаних та узгоджених державами правил організації та функціонування системи міжнародних економічних відносин.

На думку фахівців, принцип взаємної вигоди впливає з принципів суверенної рівності, рівноправ'я та співробітництва держав [5, с. 121; 6, с. 90]. Саме ці стрижневі принципи, що відносяться до положення держави на міжнародній арені, надають їй можливість на рівних брати участь у взаємовигідних економічних стосунках з іншими державами.

Слід також згадати і Заключний акт Гельсінської наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 р. [7], у одному з розділів якого закріплено визнання державами, що співробітництво у галузі економіки, науки та техніки й доквілля «з урахуванням відмінностей у рівнях економічного розвитку може розвиватися на основі рівності та обопільного задоволення партнерів і взаємності, що дозволяє в цілому справедливий розподіл вигод і зобов'язань порівняного обсягу при дотриманні двосторонніх і багатосторонніх угод». Вказівка у вкрай важливому для Європи міжнародному документі на принцип, що вивчається, свідчить про прагнення європейських держав наслідувати правила справедливої й взаємовигідної співпраці та усвідомлення необхідності будувати економічні відносини на справедливій та недискримінаційній основі.

Зрозуміло, що формулювання, яке міститься у документі, може бути досить широко розтлумачене, у тому числі зважаючи на відсутність у ньому прямої вказівки на взаємну вигоду. Але, гадаємо, що доречно погодитися з В.М. Шуміловим та Г.М. Вельяміновим, які на користь розвитку положень Заключного акту зазначають, що принцип взаємної вигоди означає право на справедливий розподіл вигод і зобов'язань порівняного обсягу [3, с. 170; 2, с. 111]. Тобто право держав на отримання розумної та справедливої вигоди від економічних відносин, порівняний набір зобов'язань і є, на їх погляд, втіленням принципу взаємної вигоди, що виключає нерівні, несправедливі або примусові взаємовідносини договірних сторін.

Окрім міжнародних актів, принцип взаємної вигоди може отримати закріплення у текстах міжнародних економічних договорів. Як приклад наведу Статтю 1 Договору між Україною та Туркменістаном про довгострокове торговельно-економічне співробітництво від 12.09.2011 р. [8], у якій сторони висловлюють свою готовність здійснювати довгострокове економічне співробітництво на основі рівності, взаємної

вигоди, сумлінного виконання взятих зобов'язань. Стаття 1 Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво у сфері транспортування нафти на нафтопереробні підприємства України та її транзиту територією України від 26.11.2010 р. зазначає: «Сторони на основі принципу взаємної вигоди та з урахуванням економічних інтересів одна одної здійснюють співробітництво у сфері транспортування по території України нафти, що надходить із території Російської Федерації» [9].

Можна зробити висновок, що, закріплюючи у міжнародних договорах принцип взаємної вигоди як основу економічного співробітництва, держави не визначають характерних рис даного принципу, не наповнюють його конкретним змістом відносно умов своєї майбутньої взаємної співпраці. Навіть формулювання даного принципу у тексті договорів можуть відрізнятись, залишаючи при цьому незмінною його суть. Можливо, це є недоліком, проте, причини такого підходу сторін суттєві. Дійсно, на практиці досить складно оцінити, а тим більше передбачити у нормах міжнародного договору ті безпосередні вигоди, які прагнуть отримати держави зі своїх взаємовідносин, оскільки вони можуть мати зовсім різні якісні та/або кількісні показники.

Фактично ж такі вигоди держави будуть отримувати згодом, розвиваючи відносини на підставі укладеного міжнародного договору у торговельній, інвестиційній, промисловій та інших сферах співробітництва. У цій ситуації юридичне закріплення принципу взаємної вигоди у нормах міжнародного договору є свідченням скоріше встановлення відповідного правового режиму майбутніх відносин між державами, між приватними особами держав, ніж їх намаганням зобов'язати одна одну до надання певних взаємних «задовольень» чи «відшкодувань». Дотримується тієї ж думки Г.М. Вельямінов, зазначаючи, що принцип взаємної вигоди «...не може слугувати елементарним еталоном для кожного конкретного правовідношення, правочину, а має розглядатися саме як збалансований загальний міжнародно-правовий режим» [3, с. 109]. У цій ситуації, звісно, не слід применшувати значення таких норм міжнародного договору при закріпленні взаємних договірних прав та обов'язків держав, оскільки такі норми надають принципу взаємної вигоди обов'язкової юридичної сили протягом терміну дії договору та передбачають, що будь-які права та обов'язки договірних сторін мають формулюватися виключно з урахуванням їх взаємних інтересів.

Підтримуючи позицію відомого вченого, але не ототожнюючи досліджуваний принцип із правовим режимом, висловлю думку, що принцип взаємної вигоди, знаходячи своє закріплення у нормах міжнародних договорів, виконує подвійну функцію – він слугує юридичною підставою для встановлення взаємовигідного правового режиму міжнародних економічних відносин між договірними сторонами, а також стає еталоном для вироблення та формулювання їх взаємних прав і обов'язків у цих відносинах.

Доречно також вказати, що необхідність дотримання принципу взаємної вигоди у міжнародних відносинах визнається Україною як самостійним суб'єктом

міжнародного співробітництва, а сам принцип набуває конституційного характеру та знаходить своє закріплення в інших актах законодавства нашої держави. Зокрема, ст. 18 Конституції України зазначає, що мирне та взаємовигідне міжнародне співробітництво є основою зовнішньополітичної діяльності України та запорукою забезпечення її національних інтересів і безпеки [10]. У розвиток конституційних положень Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. у ст. 1 визначає взаємовигідне співробітництво між державами у якості принципу зовнішньої політики, а у ст. 11 встановлює, що однією із засад такої політики є підтримка розвитку торговельно-економічного, науково-технічного та інвестиційного співробітництва України з іноземними державами на засадах взаємної вигоди [11].

Отже, широке застосування принципу взаємної вимоги у міжнародно-правових і національних актах підкреслює його важливість та основоположний характер для сучасної системи міжнародних економічних відносин.

Спираючись на аналіз положень вищезазначених актів, можна припустити, що зміст принципу взаємної вигоди формують відповідні інтереси держав і народів. Саме вони, на мій погляд, виступають тими критеріями, за допомогою яких можливо оцінити чи було дотримано принципу взаємної вигоди у конкретних відносинах. Вважаю, що даний принцип покликаний враховувати реальні та законні інтереси договірних держав, а не лише проголошувати їх рівність з формально-юридичної точки зору. Тобто не просто декларувати наміри сторін отримувати із співробітництва обопільну вигоду, а забезпечувати реальну можливість для цього кожного з учасників. При цьому, слід мати на увазі, що інтереси держав є різними за своєю природою та спрямованістю і не завжди сконцентровані саме у тій сфері, у якій держави бажають розвивати свою співпрацю. Можливі випадки, коли через участь в економічному співробітництві та, навіть, певні вчинки держава намагається задовольнити свої внутрішньополітичні інтереси чи інтереси національної безпеки, і навпаки.

У науковій літературі зазначалося, що взаємна вигода може мати місце лише тоді, коли відносини між державами є не лише рівноправними з юридичної точки зору, але і взаємовигідними, тобто відповідають поняттю рівності також і з фактичної сторони. Урахування взаємних інтересів учасників співробітництва – одна з найважливіших властивостей цього принципу, яка обумовлює необхідність його включення в практику міжнародного економічного співробітництва.

Щоб точніше визначити зміст принципу взаємної вигоди, слід з'ясувати, що означає поняття взаємності вигод, які отримуються суб'єктами. Чи можна звести це поняття лише до обсягу вигод матеріального характеру або йдеться про дещо інше?

Практика міжнародної співпраці є вкрай складною та різноплановою, такою, що постійно змінюється, тому поняття взаємної вигоди неможливо зводити лише до певних матеріальних благ, які мають отримувати держави. Навіть у сфері міжнародних економічних відносин, говорячи про взаємну вигоду, останню слід

розуміти як будь-яку користь або переваги, які може отримати держава від участі у таких відносинах, у тому числі й дохід, прибуток у грошовій або матеріальній формі. Першочерговим критерієм визначення вигоди має стати рівень задоволення певного інтересу держави. При цьому, звісно, слід мати на увазі, що у процесі довготривалого міжнародного співробітництва можуть з'являтися нові інтереси держав, а окремі з них можуть змінювати свій характер, розширюватися або звужуватися, навіть зникати. Отже, плануюючи встановити дійсно взаємовигідне співробітництво у економічній сфері, держави мають чітко виявити та оцінити власні інтереси, з якими вони вступають у відносини, а в ході такого співробітництва постійно відстежувати та коригувати їх, досягаючи тим самим максимально можливого рівня задоволення власних інтересів на конкретному етапі такого співробітництва. Юридичними механізмами забезпечення такого процесу мають стати різноманітні міждержавні комісії та інші установи договірних сторін, які повинні надавати консультації, експертні оцінки, організувати обговорення проблем, що виникають у процесі співпраці, та ефективно врегулювання можливих суперечок.

Правовими формами забезпечення взаємовигідного співробітництва мають виступати договори та інші домовленості різного рівня, галузевої спрямованості та суб'єктного складу, які мають відтворювати існуючий на певному етапі співробітництва баланс інтересів сторін. Слушною у даному контексті, на мій погляд, буде думка І.С. Шабана, який зазначає, що «ефективність принципу взаємної вигоди залежить від того, в якому ступені він відбиває потреби історичного розвитку, об'єктивні закономірності міжнародних економічних відносин, сприяє економічному і соціальному прогресу народів» [12, с. 145].

Оскільки рівні економічного розвитку сучасних держав різні, то взаємна вигода, яка розуміється лише як умовне, формальне правило, може вилитися в ситуацію, коли умови співпраці будуть вигідні фактично лише для однієї із сторін. Як відмічав Г.М. Вельямінов, становище, коли промислово розвинена держава і країна, що розвивається, взаємно надають своїм громадянам і фірмам рівні права вести торговельну і підприємницьку діяльність, є фактично вигідним лише для більш розвинутої держави [13, с. 72–73]. Чи можна у даному випадку говорити про дотримання принципу взаємної вигоди? Формально – так, фактично – ні. Фактична ж невідповідність відносин для однієї зі сторін з неминучістю призведе до їх нестабільності, певних порушень, виникнення конфліктів, спорів, що потягнуть за собою економічні збитки.

Розвиваючи власну думку, автор зазначає, що «принцип взаємної вигоди слід розуміти не як формальне вузьке «комерційне» правило, що застосовується до кожного ізольованого випадку співробітництва, а як принцип, який широко оцінює наслідки конкретного правовідношення, що виникло, в загальному комплексі співпраці між країнами» [13, с. 72–73]. Тому, як підкреслює С.А. Войтович, при оцінці відповідності тих або інших міждержавних економічних відносин принципу взаємної вигоди, слід враховувати не лише зовнішній формальний прояв «рівності вигод», а реальну комплексну взаємовигідність цих відносин для конкретних держав у конкретній

ситуації. Подібне ускладнення юридичної кваліфікації міждержавних економічних відносин з точки зору їх відповідності принципу взаємної вигоди виправдовується одержуванним результатом, який враховує реальний економічний стан держав [7, с. 122].

Спираючись на позицію В.М. Шумілова [5, с. 170–171], можна стверджувати, що оцінка взаємної вигоди у міжнародних економічних відносинах багато в чому залежить від виду таких відносин. Так, якщо йдеться про відносини щодо безпосереднього переміщення ресурсів між державами, то у цій ситуації взаємна вигода може бути оцінена у кількісних або вартісних показниках з точки зору їх адекватності, симетрії, достатності. Якщо ж йдеться про відносини з організації майбутнього економічного співробітництва та створення для нього сприятливого правового режиму, то у цьому випадку навряд чи можна заздалегідь оцінити взаємну вигоду сторін у тих чи тих показниках за допомогою математичних методів. Тому, в такій ситуації на перший план повинні виходити інші критерії оцінки взаємної вигоди – рівень відповідності економічного співробітництва держав їх обопільним інтересам та рівень забезпеченості балансу таких інтересів. Напевно, подібне мав на увазі В.Л. Чубарєв, говорячи про кількісні та якісні складові взаємності [14, с. 50–51].

Видається, що закріплення в міжнародному договорі норм, які передбачають майбутню співпрацю на взаємовигідній основі, недостатньо для отримання обома сторонами договору реальної та справедливої вигоди. З юридичної точки зору, необхідно оцінювати увесь спектр економічного співробітництва між державами, зокрема правові режими, що надаються одна одній, реальний економічний стан держав, особливості внутрішнього законодавства тощо. Лише в цьому випадку буде можливо встановити, чи забезпечується принцип взаємної вигоди, і чи є порівняним обсяг отримуваних договірними державами благ та «задоволень».

У такому контексті навряд чи можна цілком підтримати позицію В.М. Шумілова та О.С. Пуртова, які формулюють поняття принципу взаємної вигоди, зводячи його зміст до взаємного права держав на справедливий розподіл вигод та зобов'язань порівняного обсягу та їх обов'язок своїми діями (бездіяльністю) не перешкоджати реалізації цього права, враховуючи державні інтереси одна одної [5, с. 170; 15, с. 13]. На мій погляд, автори дещо «звужують» зміст досліджуваного принципу, хоча і наголошують, дійсно, на основних його юридичних складових – відповідному праві та обов'язку.

Формулюючи поняття принципу взаємної вигоди у міжнародному економічному праві, дозволю собі спиратися як на положення чинних міжнародних актів, так і на наукові ідеї щодо сутності досліджуваного принципу. На мою думку, принцип взаємної вигоди передбачає досягнення державами балансу спільних інтересів та його забезпечення у процесі економічного співробітництва, що включає в себе реальну взаємну можливість держав справедливо розподіляти вигоди та зобов'язання порівняного обсягу та їх обов'язок своїми діями (бездіяльністю) не перешкоджати реалізації цієї можливості.

Поза сумнівом, що на різних етапах історичного розвитку міжнародні економічні відносини будуються на різних законах і принципах. Сильні держави упродовж історії могли диктувати і продовжують диктувати свою волю слабкішим, нав'язуючи не вигідні або зовсім кабальні умови економічного співробітництва. Отже, досягнення справжнього балансу інтересів держав у таких умовах – справа вкрай складна. Навіть наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття мали місце міжнародні договори, що містили положення, які змушували договірну державу обмежувати себе в правах або зовсім відмовлятися від них. Зрозуміло, що за такою економічною залежністю ховається залежність політична, підкріплена відкритим протекціонізмом або імперіалізмом окремих держав.

На завершення можна підсумувати, якщо у ХХІ столітті міжнародне економічне право гратиме провідну роль у системі міжнародних економічних відносин, а принцип взаємної вигоди отримає відповідне закріплення та тлумачення в універсальних міжнародних актах, то економічне співробітництво буде ефективно розвиватися на дійсно взаємовигідній основі, яка виключає нерівні та дискримінаційні відносини між державами, а практика укладення явно не вигідних для окремих держав міжнародних угод має зійти нанівець.

Література

1. Хартия экономических прав и обязанностей государств от 12.12.1974 г. // Организация Объединенных Наций. Сборник документов. – М.: Наука, 1981.
2. Вельяминов Г.М. Международное экономическое право и процесс: Академический курс. – М.: Изд-во «Волтерс Клувер», 2004. – 496 с.
3. Шумилов В.М. Международное экономическое право. 3-е изд., перераб. и доп. – Ростов н/Д: Феникс, 2003. – 512 с.
4. Пуртов А.С. Принцип взаимной выгоды в международных экономических отношениях // Российский внешнеэкономический вестник. – 2008. – № 7. – С. 3–7.
5. Войтович С.А. Принцип взаимной выгоды в межгосударственных экономических отношениях // Советское государство и право. – 1986. – № 2.
6. Міжнародне економічне право: Підручник / В. Опришко, А. Коста, К. Квінтано та ін.; За наук. ред. В. Опришка. – К.: КНЕУ, 2006. – 496 с.
7. Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 4. – стор. 403. – ст. 266.
8. Договір між Україною та Туркменістаном про довгострокове торговельно-економічне співробітництво від 12.09.2011 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 56. – стор. 16. – ст. 2234.
9. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво у сфері транспортування нафти на нафтопереробні підприємства України та її транзиту територією України від 26.11.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 83. – стор. 241. – ст. 3055.
10. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
11. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55. – стор. 17. – ст. 1840.
12. Шабан И.С. Принципы равноправия и взаимной выгоды в международных экономических отношениях // Международное право и международный порядок. – М.: Изд-во ИГиП АН СССР, 1981. – 172 с.
13. Вельяминов Г.М. Социалистическая интеграция и международное право. – М.: Междунар. отношения, 1982. – 272 с.
14. Чубарев В.Л. Міжнародне економічне право: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.
15. Пуртов А.С. Принцип взаимной выгоды в международном экономическом праве. Автореф. дисс... канд. юрид. наук. – М., 2010. – 24 с.